

Grondboor en Hamer	1	1980	pag. 24 - 25	1 afb.	Oldenzaal februari 1980
-----------------------	---	------	-----------------	--------	----------------------------

Ytö-graniet, een witte rapakivi uit de Hondsrug van Groningen

S. v. d. Veer

Rode tot roodbruine rapakivi's komen veelvuldig voor in het keileem van Groningen en Haren.

Grijze of grijs witte exemplaren daarentegen zijn grote uitzonderingen.

Bij het graven van een bouwput op het terrein van de voormalige rijwielfabriek van Fongers aan de Heereweg in Groningen werd een tamelijk grote grijs witte zwerfsteen gevonden, die nagenoeg geheel overeenkomt met monsters van de grijze Ytö-graniet uit het rapakivigebied van Laitila in Zw.-Finland.

Onze rapakivizwerfstenen zijn gesteenten van subjotnische ouderdom, die afkomstig zijn uit een aantal rapakivi-massieven in Finland en Zweden.

Deze gebieden, welke samengesteld zijn uit een groot aantal verschillende gestructureerde gesteentetypen liggen grotendeels geïsoleerd van elkaar temidden van oudere precambrische gesteenten.

Als herkomstgebied van onze rapakivizwerfstenen komen voornamelijk de gebieden van Åland, en in veel mindere mate die van Laitila en Vehmaa in aanmerking. Voor een zeer klein deel zullen ook de Zweedse voorkomens bij Rödö, Ragunda en Angermanland materiaal geleverd hebben.

Van deze rapakivigebieden is dat van Åland het grootst. Uit zwaartekrachtmetingen is vast komen te staan dat de omvang van het gebied op ca. 10.000 km² moet worden geschat.

Zekerheid hieromtrent is moeilijk te verkrijgen aangezien zo'n ¾ van het gebied zich onder water bevindt.

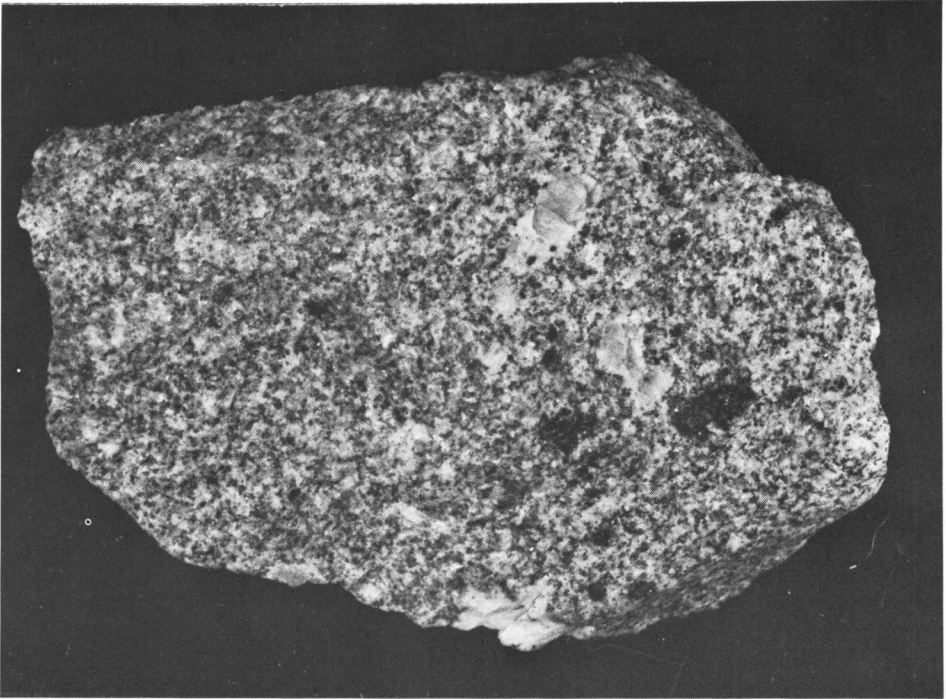
De twee zuidwest-Finse massieven zijn veel kleiner. De plagioklaasringen om de veldspaten, die de gesteenten van de Ålands-eilanden zo kenmerkend maken, ontbreken bij de rapakivi's uit beide kleine gebieden op het Finse vasteland grotendeels.

Bovendien zijn de gesteenten van Laitila en Vehmaa in het algemeen meer geelbruin van kleur in plaats van roodbruin, zoals op de Ålandseilanden.

Uit het Laitila- en Vehmaa-massief worden enkele witachtige en grijsgekleurde typen vermeld (VORMA, 1976 en KANERVA, 1928).

Van het Åland-massief zijn, doordat dit gebied vrij gebrekkig is verkend, geen duidelijke voorkomens van witte of grijze rapakivariëteiten bekend. De grijswitte zwerfsteen uit de bouwput van Fongers is aan de buitenzijde met een roestbruin was bedekt. Dit is hoogst waarschijnlijk te wijten aan de verwerking van de talrijke kleine biotietschubjes, waar het gesteente mee doorspekt is. Tevens vallen enkele grotere eerstelingen van witte kaliveldspaat op. Sommige glanzen nog duidelijk en vormen bovendien dikwijls tweelingen.

Hoewel de rapakivi's bij de meeste verzamelaars synoniem zijn met lelijke, rotte stenen, die met de eerste klap van de hamer in gruijzels vallen, beantwoordt dit type zwerfsteen in geen geval aan dit beeld.

Ytö-graniet, een witte rapakivi uit de Hondsrug van Groningen.

Het was bij het doorslaan hard en gaaf, terwijl van de inwendige verwerking geen sprake was. Het gesteente maakt een sterk porfierische indruk, door de hier en daar aanwezige 1 - 2,5 cm. grote, geelwit gekleurde kaliveldspaten.

De veldspaat eerstelingen zijn meest hoekig van vorm. Ze bevatten enkele sterk contrasterende insluitsels van zwarte biotiet.

Eerstelingen van kwarts komen weinig voor. Meest zijn het blauwgrijze rondachtige korrels tot 4 mm groot.

De grondmassa is fijnkorrelig (korrelgrootte 1 - 2 mm). Ze bestaat uit een mengsel van witachtige veldspaat-heldere, rondachtige kwartsjes (1 mm) en biotiet. De kwartsjes geven het geheel een ietwat suikerkorrelig aanzien.

Biotiet is fijn verdeeld, zeer rijk aanwezig.

Het maakt dat de steen qua maaksel aan een fijnkorrelige Stockholm-graniet doet denken. Hier en daar zijn de biotietkristallen tot grotere (0,5 cm) onregelmatige aggregaten opeengehoopt.

LITERATUUR:

Kanerva, I. - 1928. Ueber das Rapakivigebiet von südwestlichen Finland, Fennia 50, nr. 40.

Vorma, O. - 1976. On the petrochemistry of rapakivigranites, with special references to the Laitila-massif, in south-western Finland, Bull. Geol. Surv. Finland, nr 285.